

กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ และ ศรีสุพร ช่วงสกุล

ชื่อเรื่อง : การศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกรุงเทพมหานคร

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีงบประมาณ : ๒๕๓๔

ปีที่วิจัยเสร็จ : ๒๕๓๔ ปีที่พิมพ์ : ๒๕๓๔

สาระสังเขป (Abstract) :

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำรวจสถานภาพการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับกรุงเทพฯ ในแง่มุมต่างๆ จากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย บทความเชิงวิเคราะห์และเอกสารประกอบการสัมมนา การประชุมทางวิชาการ เพื่อหาแนวทางการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพฯ โดยสำรวจผลงานการศึกษาเกี่ยวกับกรุงเทพมหานครตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ.๒๔๘๘) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๓๒)

จากการสำรวจผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับกรุงเทพมหานครปรากฏว่ามีจำนวนถึง ๑,๓๕๖ เรื่อง แบ่งเป็นการศึกษาวิจัยในลักษณะวิทยานิพนธ์ ๑,๑๘๒ เรื่อง งานวิจัย ๑๑๗ เรื่อง และบทความ ๕๗ เรื่อง และสามารถจำแนกแนวทางการศึกษาออกเป็น ๑๑ ด้าน คือด้านการศึกษา ประชากร เศรษฐกิจ สาธารณสุข การเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ นันทนาการสิ่งแวดล้อม การจราจร ผังเมือง และเบ็ดเตล็ด ซึ่งในแต่ละด้านได้มีการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆที่หลากหลายและหลายแง่มุมตามความสนใจของผู้วิจัยและสภาพปัญหาของกรุงเทพฯ ตลอดจนเงื่อนไขสภาวะแวดล้อมต่างๆ

ผลการสำรวจพบว่ามีผู้ศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับกรุงเทพมหานครในด้านต่างๆจากมากมาน้อยตามลำดับดังนี้ การศึกษา เบ็ดเตล็ด เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ผังเมือง ประชากร การเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ การจราจรและนันทนาการ องค์ความรู้ที่ได้ในแต่ละด้านให้แนวความคิดในการศึกษาเกี่ยวกับกรุงเทพมหานครอย่างกว้างขวางในหลายแง่มุม แต่ในบางประเด็นน่าจะได้มีการศึกษาเพิ่มเติมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ (Keyword): กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร--การศึกษาและวิจัย

ผู้วิจัย : ปิยนดา บุนนาค, ดวงพร นพคุณ และ สุวัฒนา ชาติานิติ

ชื่อเรื่อง : คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕)

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔

ปีที่วิจัยเสร็จ : ๒๕๒๕ ปีที่พิมพ์ : ๒๕๒๕

สาระสังเขป (Abstract) :

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของคลองขุดในกรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕– ๒๕๒๕ ผู้วิจัยเสนอการวิจัยเป็น ๕ บทคือ ๑) คลองขุดใน กรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ๒) คลองขุดสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนทำสนธิสัญญาเบาริง ๓) คลองขุดภายหลังสนธิสัญญาเบาริงจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ๔) คลองขุดสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ๕) คลองขุดสมัยปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๐๐ ถึง พ.ศ.๒๕๒๕ ๖) บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปว่า ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงมีคลองขุดบ้าง เพื่อ ยุทธศาสตร์ การคมนาคม การขนส่ง การค้าขาย ซึ่งสืบมาถึงสมัยก่อนทำสนธิสัญญาเบาริง ภายหลังการทำ สนธิสัญญาเบาริง การขุดคลองยังคงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการคมนาคม การขนส่ง การค้าขาย และเพิ่ม จุดมุ่งหมายการเปิดพื้นที่เพาะปลูกข้าว เพราะข้าวเป็นสินค้าส่งออกตามสนธิสัญญา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการ ออกกฎหมายเพื่อรักษาคลองให้ใช้คลองอย่างมีประสิทธิภาพ ครั้นสมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงปัจจุบัน คลองขุด กลับถูกละเลยทั้งรัฐบาลและประชาชน ทำให้คลองเกิดความตื้นเขิน สกปรก ถูกถมทำถนน ก่อให้เกิด สภาพแวดล้อมเป็นพิษต่อชาวกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน

หากมีการรักษาคลองให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างที่บรรพบุรุษได้ทำไว้จนกระทั่งกรุงเทพฯ ได้ ชื่อว่า “เวนิสตะวันออก” ก็จะมีส่วนทำให้คนกรุงเทพฯ มีสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

คำสำคัญ (Keyword) : คลอง — ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง, การขุดคลอง, กรุงเทพมหานคร, สมัยรัตนโกสินทร์, สนธิสัญญาเบาริง

ผู้วิจัย : วรวิทย์ ทัดดากร และคนอื่นๆ

ชื่อเรื่อง : ความก้าวหน้าของการสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๕ **ปีที่พิมพ์ :** -

สาระสังเขป (Abstract) :

การวิจัยเอกสารนี้ได้ศึกษาความก้าวหน้าของการสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชผู้ทรงสถาปนาราชวงศ์จักรีถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ ประมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน โดยได้ศึกษาลักษณะของการสาธารณสุขและการแพทย์ที่มี อยู่เดิมในระยะแรกของยุครัตนโกสินทร์ยังไม่มีวิธีทางวิทยาศาสตร์ใช้ป้องกันโรคระบาดต่างๆ ทำให้ ประชาชนตายด้วยโรคระบาดครั้งละมากมาย เมื่อมีการเจ็บป่วยการรักษาพยาบาลส่วนใหญ่ใช้ยาสมุนไพร จากพืช อยาของสัตว์ และการนวด ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ ได้มีการทำสนธิสัญญามิตรภาพและการพาณิชย์ ในขณะเดียวกันก็ ได้มีคณะมิชชันนารีเดินทางเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา มิชชันนารีบางคนเป็นแพทย์ ดังนั้นเขาจึงให้บริการ ด้านการรักษาพยาบาลประชาชนด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้มีการนำการแพทย์แผนปัจจุบัน เข้ามาแทนที่การแพทย์แผนโบราณ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง คณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อให้สร้างโรงพยาบาลแห่งแรกในกรุงเทพฯ เพื่อเป็นสถานที่ให้บริการด้านการ รักษาพยาบาลแก่ประชาชนทั่วไป ในขณะที่กำลังสร้างโรงพยาบาลอยู่นั้น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกฤษ์กษัตริย์ประชวรด้วยโรคบิดอย่างแรงและถึงแก่ทิวงคต เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเศร้าสลดมาก และได้กระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงการแพทย์มาเป็นแผนปัจจุบันเร็ว

ขึ้น นอกจากนี้ยังได้ทรงริเริ่มให้จัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นที่กรุงเทพฯเป็นแห่งแรก ซึ่งนับได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญด้านสาธารณสุขของกรุงเทพฯในปัจจุบัน ด้วยวิธีการป้องกันโรคสมัยใหม่ โรคระบาดอันตรายได้ถูกกำจัดกวาดล้างไปแล้ว เช่น กาฬโรค ไข้ทรพิษ เป็นต้น

คำสำคัญ (Keyword): การสาธารณสุขไทย, กรุงเทพมหานคร, การสาธารณสุข -- ประวัติความเป็นมา

ผู้วิจัย : สมบูรณ์ สุขสำราญ

ชื่อเรื่อง : ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๖ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๙ **ปีที่พิมพ์ :** -

สาระสังเขป (Abstract) :

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน ๓ ด้านคือ ๑) ความเชื่อด้านศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธนิกายมหายานและหินยาน ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และการไหว้เจ้า หรือการนับถือผีบางเทวดา ๒) ความเชื่อด้านพิธีกรรมในรอบปี ซึ่งแสดงออกในประเพณีตรุษจีน หยวนเซียว เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน การไหว้พระจันทร์ การกินเจ และการไหว้ศาลเจ้าประจำปี ๓) ความเชื่อด้านพิธีกรรมในรอบชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีการรับขวัญเด็ก การผ่านช่วงอายุ การแต่งงาน/เซยิด และกงเต๊ก

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์คนไทยเชื้อสายจีน ๑๕ คนในย่านสำเพ็ง และย่านทรงวาด และจากการสังเกตกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนที่เกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีนในอดีตมีความพยายามผสมผสานระหว่างขงจื้อ เต๋า พุทธศาสนานิกายมหายานและการไหว้เจ้า ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ที่เกิดในประเทศไทยและมีการศึกษาไทยมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อในพุทธศาสนาแบบเถรวาทมากกว่า ดังจะเห็นได้จากกรณีหิ้งบูชาพระแทนศาลเจ้า หรือมีละน้ันก็มีทั้งสองอย่างควบคู่กันไป และการไปวัดเพื่อทำบุญตักบาตรแทนการไปศาลเจ้า เป็นต้น

ในด้านความเชื่อทางพิธีกรรมในรอบปีพบว่า ในปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนนิยมปฏิบัติตามเทศกาลตรุษจีน เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ และไหว้ศาลเจ้าประจำปี แต่ไม่นิยมเทศกาลหยวนเซียวและกินเจ

ส่วนความเชื่อเรื่องพิธีกรรมในรอบชีวิตนั้นพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนปฏิบัติพิธีกรรมไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอน คือเลือกขั้นตอนที่ไม่เดือดร้อนค่าใช้จ่าย

ผู้วิจัยสรุปว่าความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนมีทั้งความต่อเนื่องคือคงความเป็นจีนไว้และความเปลี่ยนแปลง คือผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ (Keyword): พุทธศาสนา, นิกายมหายาน, นิกายหินยาน, จีน – ประเพณีและพิธีกรรม, ลัทธิขงจื้อ, ลัทธิเต๋า, การไหว้เจ้า, ย่านสำเพ็ง, ย่านทรงวาด

ผู้วิจัย : สุกัญญา สุขฉายา

ชื่อเรื่อง : ความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางระมาด

เงินทุน : เงินทุนสถาบันไทยศึกษา

ปีงบประมาณ : ๒๕๔๓ ปีที่วิจัยเสร็จ : ๒๕๔๔ ปีที่พิมพ์ : -

สาระสังเขป (Abstract) :

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาวิถีชีวิตชาวสวนคลองบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชาวสวน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมของชาวสวนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชาวสวนคลองบางระมาดยึดมั่นในพระพุทธศาสนาซึ่งนับถือมาแต่บรรพบุรุษในรอบ ๑ ปี ชาวสวนจะมีประเพณีพิธีกรรมใน ๓ ระดับ คือประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการทำสวน ประเพณีพิธีกรรมดังกล่าว ชาวสวนส่วนใหญ่ยังคงเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ แม้ว่าบางอย่างจะเปลี่ยนแปลงไป เช่น ประเพณีสลากภัตทุเรียน พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกิด เป็นต้น

นอกจากนี้ชาวสวนยังมีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ฯลฯ ซึ่งเป็นความเชื่อในหมู่คนบางกลุ่มเท่านั้น

ส่วนในด้านการประกอบอาชีพทำสวนพบว่า ชาวสวนบางระมาดต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งด้านการผลิต การจำหน่าย และการสืบทอด โดยเฉพาะหลังน้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้ทำให้สวนผลไม้นั้นต้นดั้งเดิมล้มไปเป็นจำนวนมาก จนชาวสวนต้องเปลี่ยนวิธีการผลิตกลายเป็นสวนพืชสวนครัวไปในที่สุด

คำสำคัญ (Keyword): ไทย-- ความเชื่อและพิธีกรรม, ไทย-- ความเป็นอยู่และประเพณี, ชาวสวน, คลองบางระมาด, กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : เกียรติ จิวะกุล และคนอื่นๆ

ชื่อเรื่อง : ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและพัฒนาการ

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔ ปีที่วิจัยเสร็จ : ๒๕๒๕ ปีที่พิมพ์ : ๒๕๒๕

สาระสังเขป (Abstract) :

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของตลาดที่สัมพันธ์กับวิวัฒนาการการเติบโตของกรุงเทพมหานคร จนถึง การขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๕๒๕

ผลการวิจัยพบว่า ตลาดเป็นแหล่งบริการสินค้าที่เป็นอาหารการกินประจำวันและเครื่องใช้ต่างๆ ของกรุงเทพฯ มีวิวัฒนาการตามการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐาน เริ่มแรกเป็นตลาดน้ำตามริมคลอง ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นตลาดที่ถาวรบริเวณริมคลองสำคัญ ครั้นถนนมีบทบาทแทนแม่น้ำลำคลอง ตลาดก็หนาแน่นตามริมถนน รูปแบบการค้าขายก็เปลี่ยนแปลงจากเรือเร่ในลำคลองเป็นหาบเร่และแผงลอยริมถนนและแผงลอยในตลาด ห้างร้านเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔-สมัยรัชกาลที่ ๕ ก็เปลี่ยนเป็นศูนย์สรรพสินค้าขนาดใหญ่ ตลาดสดที่เปิดโล่งก็เป็นแผงสินค้าได้หลังคาเดียวกันล้อมรอบดึกแถว หาบเร่แผงลอยเป็นส่วนประกอบสำคัญของตลาด ตลาดในปัจจุบันเกิดปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งแออัดไร้ระเบียบ ไม่ถูกสุขลักษณะอนามัย ควรมีการปรับปรุงตลาดที่มีอยู่ในปัจจุบันในอนาคตตลาดบางแห่งอาจเปลี่ยนแปลงเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตและศูนย์การค้า เพราะตลาดในปัจจุบันไม่สะดวกสบาย

การเปลี่ยนแปลงสภาพและรูปแบบตลาดสดมาเป็นแหล่งการค้าแบบตะวันตก จึงจัดว่าเป็นการสูญเสียเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชีวิตไทยๆ

คำสำคัญ (Keyword) : ตลาด -- พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง, ตลาดในกรุงเทพมหานคร, ตลาด – การขยายตัว, กรุงรัตนโกสินทร์

ผู้วิจัย : อติศักดิ์ น้อยสุวรรณ

ชื่อเรื่อง : ทำเตียน- ปากคลองตลาด : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนสถาบันไทยศึกษา **ปีงบประมาณ :** ๒๕๓๗

ปีที่วิจัยเสร็จ : ๒๕๓๘ **ปีที่พิมพ์ :** -

สาระสังเขป (Abstract) :

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำเตียน-ปากคลองตลาด ด้านการใช้ที่ดิน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๕๓๗

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของทำเตียน-ปากคลองตลาดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ระยะแรก นั้น ทำเตียนเป็นพื้นที่ที่พักอาศัยของพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี บริเวณริมแม่น้ำเป็นตลาดน้ำ ระยะต่อมา มีการย้ายตลาดท้ายสนามมารวมกับตลาดน้ำ ทำให้ทำเตียนมีความสำคัญขึ้น ส่วนปากคลองตลาดเป็นพื้นที่ขาย น้ำว่างเปล่าสลับกับบ้าน ต่อมาทำเตียนเป็นสถานที่ขนส่งสำคัญและตลาดค้าส่งไปหัวเมืองตามแม่น้ำ เจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย แม่น้ำป่าสัก ทำให้ทำเตียนมีความเจริญสูงสุดระหว่างหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ แล้วมีบทบาทน้อยลง เนื่องจาก พ.ศ. ๒๔๘๖ มีการสร้างตลาดขององค์การตลาดที่ ปากคลองตลาดและย้ายหาบเร่จากทำเตียนไปขายบริเวณปากคลองตลาด ทำให้ปากคลองตลาดมีบทบาทมากขึ้น ปัจจุบันทำเตียนยังคงเป็นศูนย์กลางการค้าส่งของชำ ผลิตภัณฑ์น้ำตาล น้ำมัน ผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ ส่วน ปากคลองตลาดเป็นศูนย์กลางการค้าส่งผลผลิตการเกษตร ทำให้พื้นที่คับแคบมีปัญหาการจราจร ความสกปรก อาคารชำรุด เป็นต้น

แนวโน้มที่เป็นไปได้ในการพัฒนาและอนุรักษ์ทำเตียนและปากคลองตลาดคือการจัดระเบียบการใช้ที่ดินให้เหมาะสม โดยการย้ายตลาดค้าส่งนี้ออกจากพื้นที่ สร้างท่าเรือเพื่อการคมนาคม และจัดพื้นที่บางส่วนเป็นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

คำสำคัญ (Keyword) : ทำเตียน, ปากคลองตลาด, ทำเตียน -- ประวัติความเป็นมา, ปากคลองตลาด – ประวัติความเป็นมา, ไทย--ความเป็นอยู่และประเพณี, สมัยรัตนโกสินทร์

ผู้วิจัย : ผุสดี ทิพทัส และ มานพ พงศทัต

ชื่อเรื่อง : บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕)

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๕ **ปีที่พิมพ์ :** ๒๕๒๕

สาระสังเขป (Abstract) :

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาลักษณะทางกายภาพของอาคารประเภทบ้านพักอาศัยในกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕ รวมทั้งวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบของอาคาร การจัดผังบริเวณเนื้อที่ใช้สอย โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง ช่างผู้สร้างสรรค์ และอิทธิพลที่มีผลต่อการสร้างสรรค์แต่ละยุคสมัย

ผลงานวิจัยกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ การตั้งหลักแหล่งที่พักอาศัย ลักษณะอาคารที่พักแต่ละสมัยซึ่งในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๑-สมัยรัชกาลที่ ๒ มีรูปแบบตามสมัยกรุงศรีอยุธยา ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๓ อาคารได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ อาคารได้รับอิทธิพลจากรูปแบบเดิมของไทย จีน และตะวันตก สมัยรัชกาลที่ ๕ - สมัยรัชกาลที่ ๖ มีการพัฒนาประเทศตาม อารยธรรมตะวันตกทำให้มีช่างชาวตะวันตกเข้ามาออกแบบอาคารและการก่อสร้างบ้านผู้มีฐานะดีก็ได้รับอิทธิพลการออกแบบการก่อสร้างตามสมัยด้วย หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ช่างไทยที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตกได้รับแนวความคิดสถาปัตยกรรมตะวันตกกลับมาประยุกต์ใช้กับอาคารในประเทศไทยตามสภาพแวดล้อมของไทย ครั้น พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา อาคารที่พักอาศัยมีความแตกต่างกันตามฐานะเศรษฐกิจของผู้อาศัยและเจ้าของบ้าน มีการแปรสภาพบ้านเดี่ยวเป็นหมู่บ้านจัดสรรชานเมือง อาคารเคหะสงเคราะห์ของรัฐบาล อาคารแถวในเมือง และอาคารชุดในปัจจุบัน

คำสำคัญ (Keyword): บ้าน, กรุงเทพมหานคร, กรุงรัตนโกสินทร์, สถาปัตยกรรมไทย, ไทย – ความเป็นอยู่ และประเพณี, สถาปัตยกรรมจีน

ผู้วิจัย : แนน้อย ศักดิ์ศรี หม่อมราชวงศ์หญิง, ฌพิศ กฤตติกากุล และ ดร.ณิ แก้วม่วง

ชื่อเรื่อง : พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕)

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๕ **ปีที่พิมพ์ :** ๒๕๒๕

คำสำคัญ (Keyword) : พระราชวัง, วัง, สถาปัตยกรรมไทย, สมัยกรุงรัตนโกสินทร์, กรุงเทพมหานคร

สาระสังเขป (Abstract) :

เอกสารการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่องพระราชวังและวังในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยมีขอบเขตจำกัดเฉพาะพระราชวังและวังของพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ และพระราชโอรสของพระมหาอุปราชแห่งพระราชวงศ์จักรี ยกเว้นวังในสมัยรัชกาลที่ ๑ ที่ได้สร้างขึ้นนอกรวมเพื่อพระราชทานพระราชโอรสดังกล่าวแล้ว ยังโปรดฯ ให้สร้างพระราชทานพระญาติและบุคคลสามัญที่ยกขึ้นเป็นเจ้า เนื่องจากประกอบคุณความดีแก่บ้านเมืองในการกอบกู้แผ่นดิน

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายจะศึกษาความเป็นมา และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพระราชวังและวังเจ้านายในสมัยต่างๆ ศึกษาสิ่งก่อสร้างและรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในพระราชวังและวัง ทั้งนี้เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะให้ความรู้ ความสำคัญแก่บุคคลทั่วไปและบุคคลที่ใช้สถานที่ที่เคยเป็นวังมาก่อน ในการที่จะช่วยกันอนุรักษ์พระราชวังและวังที่เหลืออยู่

ลักษณะการวิจัย เป็นการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และศึกษาจากอาคารและสิ่งก่อสร้างที่ยังคงเหลืออยู่ในพระราชวังและวังที่บางแห่งได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นสถานที่ราชการและที่ทำงานของเอกชนไปแล้ว อีกทั้งศึกษาจากภาพถ่ายและแผนที่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลในราชตระกูลและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เรียบเรียงต่อไป

ผู้วิจัย : เนตรนภิศ นาควัชระ, ปิยนาด บุนนาค และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์

ชื่อเรื่อง : วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๕๒๕)

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๔ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๕ **ปีที่พิมพ์ :** ๒๕๒๕

สาระสังเขป (Abstract) :

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัดในกรุงเทพฯด้านต่างๆ ปีวิจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕ ผู้วิจัยได้เสนอผลงานวิจัยเป็น ๖ บทคือ ๑) คตินิยม ประเพณีเกี่ยวกับวัด ๒) วัดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ - สมัยรัชกาลที่ ๕ ๓) แบบอย่างและวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมวัด ๔) ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงบทบาทวัดในสังคมไทย ๕) ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินวัด ๖) ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของวัด ๗) บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของวัดในกรุงเทพฯว่า ตั้งแต่สมัยโบราณวัดเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งในสังคมไทย รวมทั้งสถาบันการศึกษา สถานสงเคราะห์ บ่อเกิดแห่งศิลปกรรม พระมหากษัตริย์และประชาชนนิยมการสร้างวัดเพราะเป็นมหากุศล ทำให้ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๒๕ ในกรุงเทพฯ มีวัดทั้งสิ้น ๓๕๕ แห่ง โดยเฉพาะเขตชั้นในกรุงเทพฯ

วัฒนธรรมตะวันตก ความก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยี การคมนาคม การสื่อสาร ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาท การใช้ที่ดินและสภาพแวดล้อมของวัดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ วัดต้องพึ่งตนเองมากขึ้นโดยการหาผลประโยชน์จากที่ดินของวัด ทั้งที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ อุตสาหกรรม อันก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม จึงควรมีมาตรการที่รัดกุม เพื่อคงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ความจรรโลงใจ ความเจริญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยสืบไป

คำสำคัญ (Keyword) : วัด -- ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง, วัด -- คติความเชื่อ, สังคมไทย,

สถาปัตยกรรมไทย, กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : ปิยนาด บุนนาค

ชื่อเรื่อง : สำเพ็ง : ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. ๒๓๒๕- พ.ศ. ๒๔๗๕)

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุนมูลนิธิ (ประเทศสิงคโปร์)

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๖ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๓๔ **ปีที่พิมพ์ :** -

สาระสังเขป (Abstract) :

ผลการศึกษาค้นคว้าชี้ให้เห็นว่าสำเพ็งเป็นสถานที่แห่งแรกที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ซึ่งเป็นปีแรกแห่งการสถาปนากรุงเทพฯ เป็นราชธานีของไทย หลังจากนั้นสำเพ็งได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวจีนพวกต่างๆ ชาวจีนเหล่านี้ประกอบอาชีพด้วยการค้าขายทั้ง ขายปลีก ขายส่ง เป็นพ่อค้าคนกลาง และกรรมกรแบกหามสินค้า ยิ่งกว่านั้นชาวจีนที่นี่ยังคงประพฤติปฏิบัติตนเช่นเดียวกับเมื่ออยู่ในประเทศบ้านเกิดเมืองนอน ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมของตนไว้ ผลก็คือสำเพ็งได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนจีน ศูนย์การค้า และศิลปวัฒนธรรมของชาวจีนในกรุงเทพฯ ครอบคลุมกระทั่งทุกวันนี้

คำสำคัญ (Keyword): ลำเพ็ง, ชุมชนชาวจีน – ประวัติความเป็นมา, ชาวจีน – คติ ความเชื่อ, ชาวจีน – ประเพณีและพิธีกรรม

ผู้วิจัย : Pensri Duke and Piyanart Bunnag

ชื่อเรื่อง : The Chinese Community in Bangkok : Continuity and Changes

เงินทุน : เงินทุนอุดหนุน The Ford Foundation

ปีงบประมาณ : ๒๕๒๖ **ปีที่วิจัยเสร็จ :** ๒๕๒๙ **ปีที่พิมพ์ :** -

สาระสังเขป (Abstract):

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยเรียบเรียงเป็นภาษาอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่าชุมชนชาวจีนนับว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ชาวจีนจำนวนมากได้อพยพเข้ามาสู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นับแต่นั้นมาชุมชนชาวจีนได้ขยายตัวเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวจีนเหล่านี้ได้เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจในสังคมไทย ทั้งในด้านธุรกิจการค้า แรงงาน รวมทั้งการทำงานในหน่วยงานของรัฐ สถานที่แห่งแรกที่ชุมชนชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานคือ ลำเพ็ง(พ.ศ. ๒๓๒๕) ซึ่งต่อมาได้เป็นศูนย์กลางของชาวจีนที่อพยพเข้ามายังกรุงเทพฯ และกลายเป็น “ศูนย์กลางการค้า” แห่งแรกของกรุงเทพฯ ชาวจีนส่วนใหญ่สามารถผสมผสานเข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดีโดยการแต่งงานและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ เติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่กับการขยายตัวของเมืองหลวงแห่งนี้ ซึ่งชาวจีนเป็นพลังสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าว

คำสำคัญ (Keyword) : ชาวจีนในสังคมไทย, วัฒนธรรมไทย, ชุมชนชาวจีน